

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor België f 6,-. Losse nummers f 0,25. Verschijnt wekelijks.

EEN HUMANISTISCHE TRADITIE

Het spijt mij, dat mijn geestverwant prof. Stuiveling tengevolge van een aanrijding vanmorgen niet voor deze microfoon kan verschijnen. Het spijt mij voor hem, die ik graag een spoedig en volledig herstel toewens, voor u, die, blijkens de vele honderden schriftelijke reacties op ieder van zijn radiotoespraken, met zoveel genoegen en instemming naar hem luistert, maar ook voor de zaak, die hij vanmorgen met u had willen bespreken; een humanistische traditie.

Ik kan mij indenken dat sommigen zich afvragen waar die humanisten de pretentie vandaan halen om over traditie te spreken. Het Humanistisch Verbond bestaat nog geen twintig jaar en dat humanisme, waar zij het over hebben, dateert toch pas uit de negentiende eeuw.

De eerste opmerking is juist, de tweede gaat geheel voorbij aan de eerbiedwaardige staat van dienst, die het humanisme in Europa heeft. In feite is het zelfs ouder dan het Christendom. Het heeft in belangrijke mate zijn stempel gedrukt op het geestelijk leven in onze streken, het heeft ook tot op de huidige dag het Christendom beïnvloed, zoals het zelf daarvan de invloed heeft ondergaan.

Het is waar, dat het Christendom vrijwel van meet af aan in georganiseerd verband is opgetreden, het is ook waar, dat het aantal Nederlanders, formeel in de Christelijke kerken opgenomen, groter is dan het aantal leden van het Humanistisch Verbond, al moet bij de laatste opmerking worden aangetekend dat die cijfers de geestelijke situatie van ons volk beslist niet juist weer geven.

Overigens is het niet mijn bedoeling een frontlijn te trekken tussen humanisme en christendom. Er liggen belangrijke, wezenlijke verschillen tussen deze twee levensvisies. In zekere zin is er sprake van een kloof, maar kloven kunnen overbrugd worden.

Men verliest wel eens uit het oog dat er eeuwenlang tussen christendom en humanisme verbindingen hebben bestaan. Het is, dacht ik, niet aan de humanisten te wijten

dat een paar honderd jaar geleden de relaties vrijwel volledig verbroken werden.

Ook vandaag de dag gaat de strijd van het humanisme niet tegen het christendom, wel tegen het wild om zich heen grijpende nihilisme, waarmee ik niet een of andere vorm van wijsgerig nihilisme bedoel, maar het sociaal nihilisme, de onverschilligheid ten aanzien van levensvragen het vitalisme, dat een rücksichtslose bevrediging der driften propageert.

Eeuwenoud is het humanisme, wat niet wil zeggen dat het alle tijden op dezelfde wijze en met precies dezelfde denkinhouden tot ons is gekomen; het humanisme is een dynamische werkelijkheid. Zijn geschiedenis vertoont echter een rode draad, die gemakkelijk ontdekt en gevolgd kan worden. De oude Grieken, die honderden jaren voor de geboorte van Christus hun gedachten over de mens aan het papier hebben toevertrouwd, zagen heel scherp dat de mens een wezen is vol tegenstrijdige krachten. Dat imponeerde die Grieken, niet alleen als verschijnsel, ook om de consequenties. Door deze typisch menselijke situatie komt de mens tot daden die hij aanvankelijk wel gewild heeft maar achteraf betreurt. Tragiek schuilt er in hem, omdat hij ook tot daden komt die hij niet gewild heeft. Schuld en wroeging kunnen hem tot wanhoop en vertwijfeling brengen, tot doffe berusting en apathie, waarin geen mogelijkheid tot verdergaan meer besloten lijkt te liggen.

Maar niet alleen bij zulke gelegenheden blijkt het leven minder eenvoudig te zijn dan men wel eens denkt. Kent niet ieder van ons zijn momenten van ontevredenheid, verdriet, teleurstelling over een leven dat hij zich zo mooi gedacht heeft, maar het niet werd. Er is soms heel wat innerlijke zekerheid nodig om de toekomst niet als absurditeit te gaan zien.

De oude Grieken doorleefden deze facetten van het mens-zijn diep en formuleerden antwoorden op de vragen van het waarom.

Die antwoorden putten zij niet uit een goddelijke, een bijzondere openbaring. Zij hadden wel oog voor de aanwezigheid en de

Binnenkort verschijnt:

„Essays of a Humanist“

by

Julian Huxley

U kunt dit boek tegen de prijs van f 15,—
bestellen bij het „Humanistisch Verbond“,
Oudegracht 152, Utrecht, giro 30.49.60.

invloed van het mysterie maar meenden dit niet te kunnen doorgronden. Door bezinning op de eigen natuur van de mens ontdekten zij echter dat hij niet willoos aan de stroom van het gebeuren overgeleverd behoeft te zijn. Hij kan zich rekenschap geven, leven in gehoorzaamheid aan de innerlijke stem, zich een taak voor ogen stellen en in de verwezenlijking van die taak boven zichzelf uitstijgen.

De Grieken zagen deze levensvisie niet als oplossing voor alle moeilijkheden, wel als een mogelijkheid om menselijkheid waar te maken en aldus te komen tot een leven dat de moeite waard is.

De Romeinen, met name in de tijd van de Stoa, hebben deze visie verder uitgediept en aangevuld door te wijzen op de wezenlijke gelijkheid der mensen. Zij stelden op grond daarvan de eis, dat de mensen elkaar niet los mogen laten, dat ieder mens recht heeft op een menselijk bestaan en recht heeft op hulp waar dit bestaan bedreigd wordt. Zo treedt in het denken van de Stoa de idee van de humanitas naar voren, van de belangenloze hulpvaardigheid, waarvan de Pietas, de schroomvolle toewijding ten opzichte van de ander, een duidelijk kenmerk is.

Duidelijk kwamen deze opvattingen in het paedagogisch handelen van de Romeinen naar voren, maar deze humanisten hadden er tevens oog voor dat ook de volwassen mens er niet altijd in slaagt zijn taak, zonder hulp van buiten, te vervullen. Zelfs als men verstandelijk weet welke koers men aan zijn leven behoort te geven, blijkt er menigmaal behoefte te bestaan aan overleg, aan een gesprek met een mede-mens.

De ontplooiing van het mens-zijn is slechts mogelijk in contact met de ander.

Hier ligt de rechtvaardiging van het prak-

tisch humanisme, de humanistische geestelijke verzorging.

Geestelijke verzorging is iets anders dan het verlenen van eenvoudige hand- en spanndiensten. Niet dat deze onbelangrijk zijn, integendeel. Het is ook niet zo dat de geestelijk raadsman van het Humanistisch Verbond er nooit toe komt zulke diensten te verlenen in voorkomende gevallen. Hij doet dat met liefde en ze worden dankbaar aanvaard. Geestelijke verzorging reikt echter verder.

Geestelijke verzorging is ook geen psychotherapie, gericht op het psychisch beter doen functioneren van een mens. Zonder ook maar iets af te willen doen aan de grote waarde van medische hulpverlening dient te worden gezegd dat het niet tot de taak en bevoegdheid van een geestelijk verzorger behoort om de ander van lichamenlijk of psychisch lijden te verlossen.

Geestelijke verzorging is ook geen maatschappelijk werk, dat naar zijn authentieke opzet en bedoeling een betere aanpassing van de ander aan de maatschappij, zijn omgeving beoogt.

Geestelijke verzorging is wel gericht op aanpassing, maar dan niet aan de maatschappij, maar aan het bestaan. Bij een geestelijk raadsman komt men met zijn levensvragen. Met zijn gevoelens van schuld en tekort, zijn behoefte aan vergeving, maar ook met al die andere vragen naar het waarom, zijn verlangen naar houvast in een zoveel onzekerheid opleverende wereld.

Humanisten zijn geen wereldvreemde individualisten. Met hun volwaardige levensovertuiging staan zij in de wereld. Daarbij stuiten zij op tal van menselijke moeilijkheden, waaraan zij niet willen voorbijgaan en ook niet, bij gebrek aan inhoud, voorbij behoeven te gaan.

Zij weten dat velen, ondanks welvaart en maatschappelijke zorg, geestelijk niet tegen de moeilijkheden op kunnen. Groot is de eenzaamheid waarin men verkeert, bangstigend de onzekerheid waarmee velen worstelen.

In het gewone leven, in ziekenhuizen, sanatoria en bejaardentehuizen, in gevangenissen en arbeiderskampen zien heel wat mensen, die de weg naar predikant of priester niet meer kunnen gaan, verlangend uit naar de komst van een geestelijk raadsman van het Humanistisch Verbond, aan wie zij hun kleine en grote zorgen kunnen voorleggen. Dank zij een grote krachtsinspanning en hoofdzakelijk gefinancierd uit eigen midde-

GIRO
6168

Stichting Steunfonds
Praktisch Humanisme
te Amersfoort, Curaçolaan 16 c

len heeft het Humanistisch Verbond, sinds de oprichting in 1946, een wijd vertakt apparaat voor geestelijke hulp opgebouwd. Onder leiding van enkele beroepskrachten stellen omstreeks vierhonderd vrijwilligers belangeloos hun tijd en energie ter beschikking van omstreeks vierduizend hulpzoekenden per jaar.

In de tachtig afdelingen van het Humanistisch Verbond werken zij als plaatselijke geestelijke raadslieden. Een deel van hen geeft in voorkomende gevallen leiding bij begrafenissen en crematies. In verscheidene ziekenhuizen, bejaardentehuizen en sanatoria werken bovendien een kleine honderd bezoekers.

Zij tonen in de praktijk dat humanistische geestelijke verzorging is dienst aan de mens. Aan hem, voor wie niemand zich interesseert of die op eigen kracht de weg niet vindt om tot zichzelf te komen. Aan hem, die worstelt met soms diep ingrijpende levensvragen.

Maar ook de meest voorspoedige mens heeft soms behoefte aan een gesprek met iemand, die hij zijn vertrouwen kan schenken.

Sinds 1950 werken de geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond in de zg. arbeiderskampen. In de kampen voor aanvullende werkgelegenheid, voor oogstarbeiders, arbeiders bij de Delta-werken, IJsselmeer- en andere inpolderingswerken.

Gemiddeld strekt dit werk zich uit over ongeveer dertig arbeidersverblijven, met een totale bevolking van circa drieduizend man. De geestelijke raadslieden hebben met ten naaste bij twintig procent van de kampbevolking contact.

In de strafgestichten van het Ministerie van Justitie kennen wij de geestelijke raadslieden sinds 1954. In negen jaar is de omvang van de humanistische geestelijke verzorging van gedetineerden verachtvoudigd. In 1963 hadden de raadslieden in deze sector aan meer dan achthonderd aanvragen om humanistische geestelijke verzorging te voldoen. De geestelijke raadslieden komen ook hier niet om de sociale moeilijkheden op te lossen; dat is de taak van de reclassering. Maar zoals elders geldt ook hier dat sociale hulp, hoe nodig en waardevol op zichzelf, zijn zin verliest wanneer de gedetineerden geestelijk in de kou blijven staan.

Ik gaf u geen volledige opsomming. Ik kan nog vermelden dat aan verscheidene bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden geestelijke raadslieden verbonden zijn. In enkele universiteitssteden werken geeste-

„De motivering van de godsdienstvrijheid bij Dirck Volckertszoon Coornhert”

door Dr. H. Bongers

Dit boek is een waardevol bezit voor hen, die belangstellen in de geschiedenis van de idee der verdraagzaamheid.

Prijs f 4,25; ingenaaid, 180 pagina's.

lijke raadslieden voor studenten. Buitenkerkelijke emigranten worden door leden van de emigratie-commissie voorgelicht, terwijl talrijke schriftelijke contacten met geëmigreerden worden onderhouden. Op het terrein van de jeugdmigratie is het Humanistisch Verbond eveneens actief.

Tenslotte kan in dit verband nog worden gewezen op de medewerking aan telefonische hulpdiensten en het in 1961 opgerichte bureau voor huwelijksbemiddeling, alsmede aan het opleidingscentrum voor geestelijke raadslieden, waar de a.s. beroepskrachten op universitair niveau op hun taak worden voorbereid.

Dat is een groot en een groots stuk werk met ernstige financiële consequenties. In verband daarmee is enkele jaren geleden de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme in het leven geroepen. Deze stichting houdt dit jaar voor de vijfde maal in de maand maart een grote inzameling. Ziehier de humanistische traditie waarover ik het met u wilde hebben.

De Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme richt zich niet alleen tot de leden van het Verbond. Omdat de hulpzoekenden in grote meerderheid niet tot de ledenkring van het Verbond behoren vraagt het Steunfonds aan iedere belangstellende een bijdrage.

Er is dit jaar voor het lopende werk een groot bedrag nodig. Omstreeks f 135.000,—. Mag het Steunfonds op uw hulp rekenen? Zo ja, maak dan uw bijdrage over op giro 6168 van de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

Bij voorbaat hartelijk dank.

P. A. POLS

Ieder onzer denkt één te zijn, maar het is honderd of duizend; zoveel maal één als er mogelijkheden in hem aanwezig zijn. Daarom mogen wij iemand niet uitsluitend beoordelen naar één daad uit zijn leven, alsof ons gehele leven in die éne daad wordt samengevat.

Luigi Pirandello (1867-1936)

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistische Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

De humanist, grondlegger van de wetenschap der sociologie en van het positivisme, werd in Montpellier, in zuid-Frankrijk uit katholieke, royalistisch voelende ouders geboren. Op zijn 14e jaar al maakte hij een geloofscrisis door. waaruit hij zich bevrijdt, maar uit zijn jeugd behoudt hij een sterke behoefte aan autoriteit in de samenleving en een trek naar een mystieke verering van de eenheid, boven de individuele verschillen. Hij breekt met de kerk omdat deze terugwijst naar een onherroepelijk voorbij verleden en zijn studie aan de *Ecole Polytechnique* wijst hem naar een toekomst, gevormd door inschakeling van de wetenschap, voor een gelukkig mensdom. Hij wordt secretaris van de utopische socialist de Saint-Simon en van 1830 tot 1842 verschijnt het boek, dat zijn roem vestigde, de *Cours de philosophie positive*. Het sleutelwoord tot begrip van zijn systeem is ontwikkeling, evolutie. Zijn grote stelling is dat de menselijke geest zich langs natuurlijke wetten ontwikkelt. In die ontwikkeling onderscheidt hij 3 fasen: 1e de theologische. Langs fetischisme, waar de mens alles bezield ziet, polytheïsme komt de mens tot het één-godendom, waarin de werkelijkheid verklaard wordt uit één opperwezen. Hier speelt de fantasie de grote rol. Deze fase gaat over in de 2e, de metafysische, de wijsgerige periode, waarin de rede de ideeën bewijst. Omdat de uitgangspunten verschillen komt er niet één, door allen aanvaarde filosofie. Deze fase is, volgens Comte, een overgangsstadium naar de derde, komende periode van het positivisme. De waarneming van feiten zal leiden tot het opstellen van wetten, op de wijze van de natuurwetenschappen. Nu zal er een algemeen geldende moraal kunnen ontstaan, die autoriteit zal krijgen. De mensen zullen niet meer egoïstisch zoals in het liberalisme samenwerken maar zij zullen altruïstisch werken in een industriestaat.

Het nieuwe dat Comte bracht was niet, dat alles tot één beginsel werd herleid maar dat alle takken van wetenschap de positieve methode gemeen hebben. De sociologie, de wetenschap der menselijke maatschappij staat, omdat zij de meest ingewikkelde is, aan de top der wetenschappen. Door de sociologie zal de eenwording, geestelijk, van de mensen kunnen ontstaan. De gedachten daarover ontwikkelt Comte in zijn *Système de politique positive* dat van 1852 tot 1854 verschijnt.

Deze beide boeken hebben op vele denkers, vooral in Frankrijk en Engeland, grote invloed gehad, b.v. op Taine en Renan en op Stuart Mill en Spencer.

Na weer een grote geestelijke crisis, mede veroorzaakt door de dood van zijn beminde, Clotilde de Vaux, ontwerpt Comte zijn *Religie der Mensheid*. Daarin was de liefde het beginsel, de orde de grondslag en de vooruitgang het doel. Een kalender van positivistische heiligen werd ontworpen en een aantal riten zouden de mensen brengen tot een mystieke eenheid met al degenen in verleden en heden en toekomst die de mensheid vooruit hadden gebracht en nog zouden brengen. Vele van zijn vrienden en aanhangers konden en wilden hem hierin niet volgen. Zijn religie is, door de Duitse denker Höffding, fraai omschreven als: „een rustplaats waar zijn denken de herinnering aan het grootste en beste dat hij in de mensheid gevonden had, verzamelde en vanwaar hij hoopvol de toekomst tegemoet zag, welke het onophoudelijk voortschrijdende mensengeslacht te verwachten had”.

Het meeste dat Comte schreef is verouderd en zijn driedeling in de fasen is niet in overeenstemming met de feiten maar niemand zal willen ontkennen dat hij een groot edel man is geweest, zelf een sieraad van het mensengeslacht.

H. BONGER

de tederheid die de stilte is

Stil, op de maanlichtsnaren ritselt een boomvinger.
De wiekslag van de uil is een gedachte van geluid.
Zijn roep ontlaadt de stilte niet.
Zeër ver ten westen zucht het zeeschuim.
De grond heft zich van vocht en vruchtbaarheid.
En twee,
die van tederheid welhaast tot mist geworden zijn, zeggen:
Stil, wij minnen.

Stil, daar is het eerste gras weer door de sneeuw bedekt.
Een schuw en donker dier slaapt over het schemerende wit
en waarschuwt zonder een geluid.
De maan staat wild en wankel in de wind.
Een zee heft zich in lange duistere deining.
En twee,
die uit hun warme schrik welhaast tot glas geworden zijn, zeggen:
Stil, wij moeten sterven.

Clara Eggink,
uit Honderd gedichten van honderd dichters

lezingen voor de radio

zo. 15 mrt. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Wereld zonder God”.

zo. 22 mrt. VARA 9.45 uur: H. Bongers: „Investerings in menselijkheid”.